

בה יותר משקל, האם מותר לקיימה, ולא נחוש שמא יבואו להוציאה כסלע מעולה?

אמר רב הונא: בין אם נשאר בה פחות מכון יקוץ, [שמא יבואו להוציאה כשקל], ובין יתר על כן יקוץ את היתר, ויעמידה על שקל. [שמא יבואו להוציאה כסלע] (47).

רק במקרה שנשאר בה שקל בדיוק מותר לקיימה כמות שהיא, ולהשתמש בה כשקל.

אך רבי אמי אמר: פחות מכון יקוץ. אך יתר על כן — יקיים. ואין אנו חוששים שמא יבואו להוציאה כסלע. כיון שהסלע מטבע גדול הוא, וניכר בו שנחסר ממשקלו.

ב-ב ומקשינן לדברי רב הונא: **מיתבי**, הרי שנינו לעיל "עד כמה תהא הסלע חסרה. יתר על כן, מוכרה בשויה", ובפשטות כונת הברייתא "מוכרה בשויה" — לפי ערכה האמיתי.

מאי לאו [האם לא מדובר במקרה] שפחתה יותר מכדי אונאתה? ובכל זאת מותר לקיימה, ולמוכרה לפי דמיה, ולא כדברי רב הונא?

ומשנינן: לא. מדובר במטבע יתירה, דאכתי לא פחתה בכדי אונאתה, וקא משמע לן

שיכול למוכרה בשויה, דהיינו כמטבע יפה ומעולה.

עוד מקשינן לדברי רב הונא: **מיתבי**, "עד כמה תיפחת ויהא רשאי לקיימה? כסלע — עד שקל (48)".

מאי לאו [האם לא מדובר במקרה] דפחית פורתא פורתא [שנפחתה מעט מעט], ובכל זאת מותר לקיימה עד שקל, ולא כדברי רב הונא?

ומשנינן: לא. מדובר באופן הנפיל לנורא, ואפחות כהרא זימנא [נפלה המטבע לאש, ונפחתה בבת אחת עד כדי שקל].

הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא שהובאה לעיל:

אמר מר "יקבנה ויתלנה בצואר בנו או בצואר בתו".

ורמינהי, הרי שנינו בברייתא גבי מטבע שנפחת יותר מהשיעור שהתירו לקיימו — "לא יעשנה משקל בין משקלותיו, ולא יזקנה בין גרוטותיו [שברי כלי כסף שברשותו], ולא יקבנה ויתלנה בצואר בנו ובצואר בתו, אלא — או ישחוק, או יתוך, או יקוץ, או יוליך לים המלח".

בפועל, אינה מקבלת טומאה.

47. ולפי שיטתו, הא דאמרינן "ולא ימכנה לא לתגר", איירי אף על יתר מכון. תוספות.

48. צריך באור, מדוע לא הקשו ממתניתין דכלים גופא, דכתיב בה — "עד שני דינרים?" ועיין שיטמ"ק בשם הראב"ד.

וקשה, הא לעיל [מה ב ד"ה אין] כתבו התוספות דמטבע הוי כלי לענין קנין סודר, כיון שראוי לשקול בה משקולות?

ומבאר הדרכי דוד, לקנין סודר בעינן כלי משום חשיבות, ובכהאי גונא, אין צורך שיתקיינה בפועל למשקולות, אלא סגי בכך שיש במטבע את האפשרות לשמש לענין זה.

משא"כ לענין קבלת טומאה, בעינן כלי ממש, ולכן כל זמן שלא התקיינה לקבל משקולות

[כל אדם בקי בה], ולכן אף בכפרים שיעורו — עד שיראה לתגר או לקרובו.

אך סלע, כיון דלאו כל איניש קים ליה בגוה אלא שולחני, הלכך — בכרכים דאיכא שולחני, עד שיראה לשולחני. ובכפרים דליכא שולחני, עד ערבי שבתות, דסלקין לשוקא [שהולכים העירה, לשוק לקנות צרכי שבת], ואז יכולים להראותה לשולחני.

שנינו במשנה: "ואם היה מכירה אפילו לאחר שנים עשר חדש.." כו':

ומקשינן: היכא [באיזה מקרה מדובר]?

אי בכרכין, הא אמרת עד שיראה לשולחני. אי בכפרים, הא אמרת עד ערבי שבתות?

אמר רב הדר: מידת חסידות (50) שנו כאן. ומן הדין אין צריך להחזיר לו אלא כפי השיעורים שנזכרו לעיל במשנה (51).

ומקשינן: אי הכי, אימא סיפא — "אין לו עליו אלא תרעומת", למאן [מי המתרעם]?

אי לחסיד שהסכים לקבלה לאחר יב' חודש, אמר שיש לו תרעומת, וכי כפה אותו לקבל ממנו שיתרעם עליו?!

לא קבולי ליקבלה מיניה, ולא תרעומת תיהוי

ואילו כברייתא דידן שנינו — "יקבנה ויתלנה בצואר בנו"?

ומשנינן: אמר רבי אלעזר ואמרי לה רב הונא אמר רבי אלעזר: לא קשיא. כאן שנקבה באמצע, ובכהאי גוונא שרי, כיון שאי אפשר עוד להשתמש בה בשום צורה.

ובאן שנקבה מן הצד, ובכהאי גוונא חיישינן שמא הרמאי יקוץ סביב עד שיוציא את הנקב, ויוציאנה בשוק כשקל. (49)

שנינו במשנה: "עד מתי מותר להחזיר? בכרכים — עד שיראה לשולחני. בכפרים — עד ערבי שבתות."

ואילו גבי דין אונאה במקח שנינו "עד מתי מותר להחזיר, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו", ולא חילקנו בין כרכים לכפרים.

ומקשינן: מאי שנא בסלע, דמפליג בין כרכים לכפרים, ומאי שנא בטלית, דלא מפליג?

אמר אביי: אכן אף בטלית יש לחלק בין כרכים לכפרים. וכי תנן נמי מתניתין בטלית, בכרכין תנן. אך בכפרים — שיעורו עד ערבי שבתות, כבמטבע.

רבא אמר: טלית, כל איניש קים ליה בגוה.

חסידות זו, להחזיר לו את האונאה אף לאחר שעבר זמנה?

וכתב הרמ"ך [הובא בשיטמ"ק] דהוא הדין בשאר מטלטלין איכא מידת חסידות להחזיר.

אך עיין בפרישה [רכז-יח] שדין זה שייך רק במטבע, משום שיוצא על ידי הדחק, ואין לו הפסד כל כך אם יקבלה חזרה. משא"כ בטלית, דאית ליה פסידא — אין מידת חסידות להפסיד.

49. וקשה, אם כן מדוע כברייתא אמרינן "או ישחוק או יקוץ..", ולא אמרינן — "יקבנה באמצע"? ועיין תורת חיים.

50. "חסיד לא מיקרי אלא אם כן מוותר משלו". רש"י [שבת קכ א.].

51. יש לדון, האם גם בטלית שייכת מידת

ליה.

ואלא, להאיך דקבלה מיניה, וכי לבתר דמקבלה מיניה תרעומת תיהוי ליה?

ומשנינן: הכי קאמר: הא אחר, שאינו חסיד, אף על פי שאין מקבלה הימנו, אין לו עליו אלא תרעומת.

דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה, שלא החזירו בזמנו.

שנינו — "נותנה למעשר שני ואינו חושש שאינו אלא נפש רעה".

אמר רב פפא: שמע מינה, האי מאן דמוקים אזוזי [מי שאינו מוכן לקבל כסף כשמוצא בו איזה פגם] מיקרי נפש רעה⁽⁵²⁾.

והני מילי הוא דפני להו, כלומר — כשיכול להוציאם על ידי הדחק. אך אם הכסף פגום לגמרי, אינו חייב לקבלו.

הגמרא דנה בגוף דברי המשנה:

משנתנו שאמרה "נותנה למעשר שני ואינו

חושש", מסייע ליה לדברי חזקיה, דאמר חזקיה: מי שהיה בידו סלע חסר מעט, כדי אונאה, ובא לפורטה לפרוטות, פורטה בשויה. לפי חסרונה. ולא ירמה את חברו לפרוט לו כסלע יפה.

אך אם בא לחלל מעשר שני עליה, מחלל עליה מעשר בדמי סלע יפה".

ומקשינן: מאי קאמר? כלומר — מה חידש חזקיה בדבריו — שאם בא לפורטה פורטה בשויה, והלא משנתנו היא, שאם יש בסלע חסרון כדי אונאה, אסור להוציאה כסלע יפה?

ומשנינן: הכי קאמר, אף על פי כשבא לפורטה בירושלים לסעודת המעשר, על כרחו פורטה בשויה, ולא ביפה, כיון שחסרה בכדי אונאה, מכל מקום עדיין שמה "סלע", וכשהוא מחלל עליה מעשר שני מחללה בדמי סלע יפה.

ולדברי חזקיה, כוונת המשנה — "נותנה למעשר שני ואינו חושש", לומר — שיחלל עליה בדמי סלע יפה, ולא רק בשויה⁽⁵³⁾.

דאי לאו הכי לא היינו מתירים לו לחלל עליה מעשר שני כמטבע שלמה. [ועיין לקמן דנחלקו הראשונים למסקנת הגמרא, אי מחללינן עליה מעשר שני בשויה, או כסלע יפה].

הריטב"א תירץ, שרב פפא השמיענו, שמותר לתת מטבע זו לכתחילה, וראיתו מדמחללינן עליה מעשר שני.

53. דעת רש"י והתוספות בפירושם הראשון, והרמב"ם [מעשר שני ד— יט] — מדובר בסלע שנחסרה בכדי אונאה. ונחלקו הראשונים האם מחלל עליה כדמי סלע יפה, או כשויה.

52. לכאורה קשה: מה התחדש בדברי רב פפא, הלא משנתנו אמרה בפירוש ד"אינו אלא נפש רעה?

התוספות מפרשים: המשנה מדברת רק בסלע, רב פפא השמיענו דאף בשאר המטבעות, הדין כן. [הוה אמינא, דבמטבע זולה יותר יש יותר קפידא אם נפגמה, קמ"ל. תורת חיים].

הרשב"א והר"ן תרצו, שאלולי דברי רב פפא, היינו אומרים, רק מי שאינו מקבלה כלל הוי נפש רעה, אך מי שמקבלה בשויה אינו נפש רעה. והשמיענו רב פפא, דמי שאינו מקבלה כמטבע שלמה אף הוא נחשב כנפש רעה.

והוינן בה: למימרא דסבר חזקיה דמזלזלינן במעשר שני. ומצמצמים דמי פדיונו.

והאמר חזקיה: מעשר שני שאין בו שוה פרוטה ואין בו כח לתפוס פדיונו בקדושתו⁽⁵⁴⁾.

אם רוצה לפדותו, אומר "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות".

כלומר — אם יש בידו מעות נוספות של מעשר שני, מחלל את המעשר על אותן מעות.

לפי שאי אפשר לו לאדם לצמצם מעותיו. כלומר — אין אדם מחלל את המעשרות בצמצום, שמא יפחות בטעות, ונמצא שלא פדה את המעשר כראוי. אלא מותר מעט על ערך המעשר.

ולכן יכול לחלל מעשר השוה פחות מפרוטה על אותו עודף⁽⁵⁵⁾.

על כל פנים מבואר, שאין פודים מעשר

בצמצום, וכל שכן שאין פוחתים משויו⁽⁵⁶⁾, ואם כן, היאך יכול לחלל מעשר בשוי סלע יפה, על סלע שנחסר?

ומשנינן: אכן אינו מחלל עליה אלא בשויה האמיתית.

ומאי דאמר חזקיה "כשהוא מחללה, מחללה ביפה", כוונתו לומר — בתורת יפה. כלומר — בדמי השוי הודאי שלה.

והכי קאמר — כשם שכשבא לפורטה בירושלים לא יקבלוה ממנו אלא בשויה, ויש שיזולו בדמיה יותר מכדי פחתה, כך כשבא לחללה, מחללה בדמים הפחותים.

ובא להשמיענו, דתרי זילי לא מזלזלינן ביה. [אין מזלזלין במעשר שני פעמיים], והגם ששנינו במשנתנו זילותא דמעשר שני, שיכול לפדות מעשר שני על סלע שנפחתה בכדי אונאה, ולא אמרינן — סלע זה אינו ראוי לפדיון כמטבע שנפסל,

מכל מקום, אין מזלזלין במעשר זלזול נוסף,

מעשרו. דהיינו, יש מעשר שני שאינו מתחלל. והיינו בפחות משה פרוטה.

55. מוכח, שיש קדושת מעשר שני אף על פחות מפרוטה, אלא שאי אפשר לחללה. והקשה בתוספות הרא"ש — מנלן שאפשר לחלל על המעות הראשונות, הרי ממעטינן לקמן דאי אפשר לחלל חצי פרוטה? עיין שם בדבריו. אמנם דעת הרמב"ם [מעשר שני ה—ט] דמעשר שני פחות משה פרוטה אינו אסור אלא מדרבנן.

56. צריך באור, מאי קושיא, הא אפשר לומר דנהי דסבר חזקיה שאין מחללין פירות על כל

והקשה עליהם הרמב"ן — אם מדובר כשנחסרה בכדי אונאה, אם אינו מקבלה אינו נפש רעה, דהא כולי עלמא קפדי בה? [ועיין בתורת חיים שתרץ קושיא זו].

ועוד, דהא בכדי אונאה יקוץ, ואסור לקיימה, ואינה חשובה מטבע, ואין מחללין עליה? [ועיין פני יהושע, דלדעת רש"י אינו חייב לקוץ אלא ביתר על כדי אונאה, ולא באונאה ממש].

ולכן פירש — דאיירי בפחות מכדי אונאה. וכ"כ הרשב"א הרא"ש הריטב"א והר"ן.

54. ואי אפשר לפדותו אף על פרוטה שלמה, כדלקמן יג ב, דדרשינן — "ממעשרו", ולא כל

ומחללים עליו כפי שריו הודאי בלבד. ולא כדמי סלע יפה⁽⁵⁷⁾.

הגמרא חוזרת לדון בדברי חזקיה גופא.

אמר חזקיה: "מעשר שני שאין בו שוה פרוטה, אומר: הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות. לפי שאי אפשר לו לאדם לצמצם מעותיו"⁽⁵⁸⁾.

ומקשינן: מיתביי הלא שנינו במסכת חלה, באלו דברים החמירו בתרומה וביכורים יותר ממעשר: "התרומה והביכורים שאכלום זר"⁽⁵⁹⁾ או כהן טמא, חייבין עליהן מיתה.

ואם אכלום בשוגג, חייבים לשלם קרן

וחומשו.

ואסורים באכילה לזרים בלאו ד"לא יאכל". גא-א מה שאין כן במעשר, שהותר באכילה לזרים.

והן נכסי כהן, ויכול לקדש בהן אשה. מה שאין כן מעשר, סתמא דמתניתין כרבי מאיר, דאמר — מעשר ממון גבוה הוא, והמקדש בו לא קידש⁽⁶⁰⁾.

ואם נתערבו בחולין, עולים להיתר באחד ומאה. כלומר — אינם בטלים ברוב כמעשר, ורק אם יש מאה חלקים חולין וחלק אחד מעשר מעורבים, נותן חלק אחד לכהן⁽⁶¹⁾, והשאר מותר⁽⁶²⁾.

שוי המטבע, מכל מקום שריו נמדד לפי מטבע יפה? ועיין בדרכי דוד.

57. על פי רש"י. ועיין בראשונים שהוזכרו לעיל, שפרשו כל אחד לפי שיטתו.

58. כתב הרמב"ן "ולי נראה דחזקיה מילי טובא קמ"ל, שאין דרך אדם לצמצם מעותיו, ושאותו מותר שבמעות אין דעתו של אדם להתפיסו במעשר אלא חולין הוא בידו ויכול לחלל עליו, ושמעשר חצי פרוטה מצטרף ואפילו על מה שנתחלל.

אבל אנן קס"ד שכל מעשר שאין בו שוה פרוטה בשעת הפרשה אינו מתחלל לעולם, אי נמי עד שיהא ראוי לבילה ולצרון ממש".

ומבואר בדבריו, שאדם יכול לחלל מעשר שני על כסף, ויתפס הכל בקדושת מעשר. ורק משום שדעתו שלא להתפיסו אינו נתפס.

אך בדעת התוספות [לקמן נג א ד"ה דילמא] הוכיחו האחרונים — דלעולם אין נתפס במעשר יותר מדמיו. ועיין חזון איש [דמאי סי' טו אות יא].

59. רש"י. אמנם לדעת רב [סנהדרין פג ב] זר שאכל תרומה אינו חייב מיתה, רק עבר בלאו. ולשיטתו — איירי רק בכהן טמא. [על פי הירושלמי ביכורים פרק ב הלכה א].

60. רש"י. אך בתוספות הרא"ש כתב — "ונראה לפרש דאתי ככולי עלמא, והכי פירושו — נכסי כהן ליקח בהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה.

והכי תנן בסוף מסכת בכורים: למה אמרו הבכורים נכסי כהן, שהוא קונה בהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה ובעל חוב נוטלן בחובו והאשה בכתובתה.

מה שאין כן במעשר, דתנן פרק קמא דמעשר שני אין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי מעשר שני ואם לקח יאכל כנגדן".

61. וטעמא מפרש בירושלמי [ערלה פרק ב הלכה א] משום גזל השבט. פירוש — כהן. תוספות.

62. עיין בחולין [צט א], דנחלקו רש"י והתוספות האם דוקא כשנתערבה התרומה מין